

Porvarit politiikan tekijöinä

Piia Einonen: Poliittiset areenat ja toimintatavat. Tukholman porvaristo vallan käyttäjänä ja vallankäytön kohteena n. 1592–1644. Bibliotheca Historica 94. SKS 2005. 316 s.

■ Jyväskylän yliopiston historian laitos on pitänyt jo jonkin aikaa Ruotsin suurvalta-ajan historiaa yhtenä painopistealanaan. Tulokset ovat näkyneet varhaisen uuden ajan historiaa eri näkökulmista tarkastelevina väitöskirjoina. Viime syyskuussa tarkastettiin jälleen tähän ”sarjaan” kuuluva uusi

tutkimus, Piia Einosen väitöskirja, joka tarkastelee Tukholman porvariston politiikanteon, sen muotoja, tavoitteita ja mentaalaisia perusteita.

Einosen tutkimus etenee loogisesti väitöskirjoissa omaksettua hyväksi koettua rataa. Johdannossa käydään läpi tutkimuksen taustat, kysymykset, lähteet, menetelmät ja tutkittava alue ja ihmisjoukko. Sen jälkeen esitellään omassa pääluvuissaan Tukholman kaupungin politiikan areenoilla vaikuttaneet osapuolet, kuinka kaupungin raastuvassa asioita käytännössä hoidettiin, mikä oli Tukholman porvareiden ja kaupunginraadin suhde kruunuun ja kuinka kruunu pyrki luomaan kuuliaisuutta kaupungin porvarien parissa. Tämän jälkeen edetään kätkettyihin ja avoimiin konfliktitilanteisiin kruunun ja tukholmlaisten välillä. Tutkimuksen päättävä yhteenvetoluku on hyvä analyysi siitä, mitä matkan varrella tuli opittua.

Tutkimus rajautuu vuosiin 1592–1644. Merkkipaaluja ovat siis Juhana III:n kuolema ja kuningatar Kristiinan valtaannousu. Ensialkuun aikarajaus vaikuttaa mielivaltaiselta: mitä tekemistä hallitsijoiden vaihtumisilla on Tukholman porvarien politiikanteon tarkastelun kanssa? Aikavälille sijoittuu kuitenkin porvareiden politiikan teon kannalta tärkeä muutoksen ajanjakso. Tuolloin kehittyi uusia politiikan teon areenoita, joista tärkein oli 1600-luvun alkuvuosikymmeninä muotonsa vakiinnuttaneet valtiopäivät. Samaan prosessiin liittyen kruunun valvonta ja kontrolli lisääntyivät, asioiden hoito ja politiikan teko muut-

tuivat instituutio- ja muotondonnaisemmaksi kuin aiemmin, suoran vaikuttamisen väliin alettiin rakentaa uusia välittäviä portaita, vain muutamia tärkeitä muutoksia mainitakseni. Vaikka aikarajauksen tarkat vuosiluvut tuntuvatkin hieman mielivaltaisilta, tarkasteltava ajanjakso on hyvin ja perustellusti valittu.

Tehtäväkseen Einonen asettaa sen tarkastelemisen, kuinka Tukholman porvaristo reagoi uuden ajan valtion asettamiin vaateisiin ja rasituksiin. Porvaristo ei ollut yhtenäinen ryhmä, vaan sen keskuudesta erottautuu omaksi toimijakseen raati, jonka suhdetta työssä tarkastellaan sekä raatihuoneen permannolla seisseisiin porvariveljiin, että esivaltaa edustaneisiin kruunun tahoihin. Einosen tutkimus on siis oikeastaan ”kolmiodraama” vallasta ja vaikuttamisesta kruunun, raadin ja porvariston välillä. Juonen muodostavat 1600-luvun alussa voimakkaasti kehittyneen valtiokoneiston kiristynyt ote ja siitä seuranneet muutokset osapuolten välisissä suhteissa.

Einosen väitöskirjan keskeisin lähde on Tukholman raadin pöytäkirjat, jotka tunnetaan kenties paremmin nimellä ”Tänkeböcker”. Muuta aineistoa, jonka avulla Einonen tarkastelee porvariston suhdetta kruunuun, ovat porvariston valitukset, Tukholman kaupunginarkiston kirjekonseptit ja muut asiakirjat, valtakunnan registratuura, sekä lähdejulkaisuissa saatavilla olevat aineistot. Erityisesti Tukholman raadin pöytäkirjojen osalta Einonen osoittaa olevansa asian tuntija. Lähde työ on tarkkaa ja

hankalasti avautuvasta hyvin pirstaleisesta aineistosta on saatu puristettua ulos monenlaista mielenkiintoista uutta. Einosen suorittama Tukholman porvariston toiminnan ja puheiden lähiluku ja siitä tehty analyysi on monin paikoin hyvin vakuuttavaa ja lukija saa jäsentyneen kuvan porvariston poliittisesta toiminnasta ja sen perusteista 1500- ja 1600-lukujen vaihteessa.

Keskeinen käsitepari Einosen väitöskirjassa on ”poliittinen kulttuuri”. Einonen kuvaa poliittisen kulttuurin käsitettä erityisesti ruotsalaiseen tutkimuskirjallisuuteen nojautuen. Hän ei kuitenkaan esitä siitä mitään yksiselitteistä yhteenlauseeseen tiivistettyä määritelmää, kuten on tapana, vaan jättää kysymyksen avoimeksi toteamalla, että poliittisen kulttuurin määrittely on pohjimmiltaan kiinni tutkijan tavasta hahmottaa yhteiskunnan rakentuminen ja siinä toimivat vuorovaikutusmallit. Ratkaisu on samalla kertaa viisas että ongelmallinen.

Einonen näet arvioi kriittisesti äskettäin ilmestyneen *Käsitteet liikkeessä* -teoksen artikkelia poliittisen kulttuurin käsitteestä, joka korostaa esimodernin ajan ruotsalaisen yhteiskunnan yleistä konfliktittomuutta. Aivan oikein Einonen perää pohdintaa siitä, kuinka suurella määrällä tuo suhteellinen konfliktittomuus oli seurausta alamaisilla olleista organisatorisista ja institutionaalisista vaikutusmahdollisuuksista tai niiden puutteesta ja kuinka paljon taas ideologisesta pyrkimyksestä yksimielisyyteen sekä konfliktinratkaisuun ennen konfliktien

eskaloitumista. Einonen osuu asian ytimeen, mutta unohtaa itse tutkimuksessaan vastata esittämäänsä tärkeään kysymykseen. Siihen hänellä olisi toki ollut aineksia.

Einosen työ tasapainoileekin yhteiskunnan konfliktien tunnistamisen ja harmoniaa korostaneen eliitin yhteiskuntaideologian välimaastossa ja lopulta on vaikea sanoa, mille kannalle Einonen tässä kysymyksessä asettuu. Kysymys siitä, kumpi näkökulma on Einosen itsensä mielestä ruotsalaisen varhaismodernin yhteiskunnan poliittisen kulttuurin – jolla tässä ymmärretään nimenomaan poliittista toimintaa perustasolla – ymmärtämiselle hedelmällinen, jää vastausta vaille.

Einosen väitöskirjan keskeinen menetelmä on Tukholman raadin pöytäkirjoista kerättyjen porvarien ja raadin toiminnan ja puheiden kuvausten jäsentäminen ja analysointi. Tässä hänen aineiston käsittelymenetelmänsä lähenee diskurssianalyysiä. Vaikka sana diskurssi jossakin kohtaa väitöskirjaa vi-lahtaakin, ei diskurssianalyysin käyttöön lähdeaineiston tulkin-nassa missään kohden paneu-duta. Käytännössä Einonen kuitenkin hyödyntää historia-tieteen parissa käydystä dis-kursseihin liittyvästä kirjoitte-lusta juuri sen, mikä mielestäni varhaisen uuden ajan aineis-tojen tutkijalle onkin hyödyllisintä. Pohtiessani sitä, kuin-ka Einonen vaikeasti lähestyt-täviä aineistojaan käsittelee, olisin kaivannut esitystä tutki-musmenetelmien käytön pe-riaatteista ja taustoista nyt hie-man köykäiseksi jääneessä metodiluvussa.

Tämä toivomus on syytä esittää ainakin kahdesta syys-tä. Eri tutkijat ja erityisesti eri tieteenalat ymmärtävät diskurs-sin käsitteen kovin eri tavoin ja väärinymmärryksen vaara on suuri, jollei täsmennetä mitä käsitteellä tarkoitetaan. Toisaalta monesti diskurssiana-lyysistä kirjoitetaan hyvin teo-reettisella tasolla niin, ettei pohdinnoille esitetä juurikaan käytännön sovelluksia lähdeai-neiston kanssa työskentelyyn. Teorian ja käytännön välinen yhteys jää kovin usein hau-raaksi. Siksi koen hyvin arvok-kaana aina sen, että ns. uuden historian menetelmiä käytän-nön lähdeyöhön soveltanut tutkija konkreettisesti tuo esiin sen kuinka menetelmiä on hyödynnetty ja mitä ne ovat antaneet analyysille.

Tärkeintä kuitenkin on, että Einonen saa lähteensä ”puhu-maan”. Erityisen mielenkiin-toista luettavaa on osuus, jos-sa Einonen pohtii ja erittelee Tukholman porvariston kes-keisiä arvoja ja niiden ilmene-mistä porvareiden politiikassa ja vastarinnassa kruunua ja jos-kus myös raatia vastaan. Kes-keisiä arvoja, joihin porvarit vastarinnassaan vetosivat, oli-vat Einosen mukaan osapuol-ten välinen luottamus, lailli-suus ja tasa-arvoisuus. Argu-mentoinnin tasolla nämä arvot tulevat esiin tietenkin käänteis-inä ilmaisuina: esimerkiksi kruunun vaatimusten johtami-sena luottamuspulaan, toimen ilmeinen tai väitetty lainvastai-suus tai vastustetun toimenpi-teen johtaminen porvareiden kesken epätasa-arvoiseen ti-lanteeseen.

Edellä olen esitellyt Einosen tutkimusta paljolti niistä näkö-

kulmista, joissa olen nähnyt toivomisen varaa siinä, että tutkija olisi voinut viedä joita-kin teemoja pidemmälle tai pohtia tutkimuksensa perusteita laajemmin kuin nyt on teh-ty. On kuitenkin selvää, että Einosen väitöstutkimus on mallikelpoinen suoritus. Se on looginen esitys aiheestaan jos-sa on todella hankalasta läh-deaineistosta saatu puristettua esiin aivan uutta tietoa. Eino-nen kuvaa väitöskirjassaan an-siokkaasti merkittävän histo-riallisen prosessin: kruunun ot-teen kiristymisen, byrokraatisoi-tumisen ja esivallan abstrahoi-tumisen vaikutuksen Tukhol-man porvariston ja raadin esi-valtasuhteeseen ja heidän käyttämiinsä keinoihin omien poliittisten tarkoitusperiensä ajamiseksi. Työllä on siis var-haisen uuden ajan yhteiskun-nan muutosprosesseja kuvaava abstraktiotaso. Se ei ole, kuten kovin usein, päälle lii-mattu teoria, vaan huolelliseen lähdetutkimukseen perustuva analyysi yhteiskunnan muu-toksen yhdestä murrosvaihees-ta. Tutkimusta voi siis suositel-la lämpimästi luettavaksi muil-lekin kuin Tukholman porva-ristosta kiinnostuneille.

Kimmo Katajala